

Valnämndens kansli
Stadsledningskontoret

Dnr VN 2022/16
Dnr KS 2022/103

Handläggare
Valnämnden
Emmy Martinsson
Telefon: 0850829350

Till
Valnämnden
Kommunstyrelsen

Stadsledningskontoret
Åsa Karlsson
Telefon: 0850829923

Säkerhet och tillgänglighet vid val (SOU 2021:96)

Svar på remiss från Justitiedepartementet

Stadsledningskontorets och valnämndens kanslis förslag till beslut

Kommunstyrelsen och valnämnden beslutar följande:

Som svar på remissen ”Säkerhet och tillgänglighet vid val” (SOU 2021:96) hänvisas till stadsledningskontorets och valnämndens kanslis tjänsteutlåtande

Sammanfattning

Justitiedepartementet har remitterat slutbetänkande ”Säkerhet och tillgänglighet vid val” (SOU 2021:96) till Stockholms stad. Utredningens uppgift enligt direktivet är att göra en översyn av och överväga förändringar i delar av valsystemet.

I en andra etapp, som utgör utredningens slutbetänkande, har utredningen bland annat haft att överväga om

- det bör inrättas en ordning med ett utpekat ansvar för samordningen av säkerhetsfrågor i valadministrationen,
- det bör införas en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val, och
- det finns behov av att införa särskilda regler och ackreditering för valobservatörer, samt överväga och lämna förslag till
- åtgärder som kan förbättra möjligheten för väljargrupper med svårighet att med nuvarande röstningsförfarande utnyttja sin rösträtt,
- åtgärder som kan bidra till att personer med synnedläggelse ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon, samt
- åtgärder som kan bidra till att förenkla för utlandssvenskar att delta i riksdagsval och val till Europaparlamentet och om det är lämpligt att göra det möjligt för utlandssvenskar att under vissa

Valnämnden
Valnämndens kansli

Hantverkargatan 3 D
Stadshuset
105 35 Stockholm
Växel 08-508 290 00
Fax
valnamnden@stockholm.se
start.stockholm

förutsättningar brevrösta även från Sverige.

Som en följd av de remissynpunkter som lämnats över utredningens delbetänkande, konstitutionsutskottets betänkande 2019/20:KU12 Valfrågor och den rådande covid-19 pandemin har utredningen dessutom tagit ställning till följande frågor:

- förutsättningar för att överklaga val,
- digitala röstkort,
- val vid allvarliga fredstida kriser, och
- rekrytering och utbildning av röstmottagare.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli tillstyrker förslaget om att Valmyndigheten föreslås få ett samordningsansvar för säkerhetsansvar. Vi delar också bilden av att valdatasystemet har ett högt skyddsvärde.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli kan se att det finns ett värde med att inrätta en nationell incidentrapportering som ger en samlad bild av det nationella läget. Det är också naturligt att det är Valmyndigheten som ansvarar för denna. Vi anser dock att det behöver konkretiseras vilken typ av incidenter som ska rapporteras och att rutinen för rapporteringen inte ska vara öppen för allmänheten.

Utredningen föreslår att det i vallagen införs en uttrycklig reglering och ackreditering av valobservatörers status. Vi anser att det väsentliga med regleringen är att det i sak inte innebär någon inskränkning i allmänhetens rätt att övervaka röstmottagningen och att det tydligt framgår. Enligt utredningens förslag ska kommunen stå för praktiska arrangemang. Vi befarar att förslaget kommer att kräva ökade resurser ifråga om personal som måste finnas tillgänglig och därmed ökade kostnader för staden.

Valnämndens kansli har sedan länge arbetat med tillgänglighetsfrågor så som utredningen föreslår. Ett tillgängligt val handlar inte endast om lokaler. Vi noterar att utredningen pekar på att vårt nuvarande valedelssystem innebär särskilda svårigheter för personer med funktionshinder. Det är anmärkningsvärt att lagstiftaren istället för att utreda möjligheterna till ett nytt tillgängligt valedelsystem genomför ändringar som än mer försämrar tillgängligheten.

Valnämndens kansli inledde tillsammans med ett antal andra kommuner ett samarbete med Myndigheten för delaktighet efter valet 2019 för att ta fram en mer heltäckande checklista för tillgängliga vallokaler. Den nya checklistan finns nu publicerad på Myndigheten för delaktighets webbplats tillsammans med goda exempel från olika kommuner avseende deras tillgänglighetsarbete.

Vi tycker att det arbete som redan är gjort är bra och anser att Valmyndigheten inte behöver ta fram en ny vägledning utan att deras uppdrag blir att upprätthålla och förbättra det som redan är gjort.

Förslaget om belysningsförstärkning på alla röstmottagningsställen är enligt stadsledningskontoret och valnämndens kanslis mening ekonomiskt och miljömässigt oförsvarligt. Vi anser att regeringen stället bör ta initiativ till en översyn av valsedelssystemet.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli saknar i utredningen en analys av konsekvensen av förslaget med handskrivna adresskort då en väljare endast fått ett digitalt röstkort.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli saknar i utredningen en analys av konsekvensen med handskrivna adresskort då en väljare endast fått ett digitalt röstkort. Vår bedömning är att finns en risk för ett ökat antal ogiltiga röster eftersom det i vissa fall kan vara svårt att tolka röstmottagarens handstil.

Bakgrund

Justitiedepartementet har remitterat ärendet ”Säkerhet och tillgänglighet vid val” SOU 2021:96 till Stockholms stad.

Ärendet

Justitiedepartementet har remitterat slutbetänkande från 2020 års valutredning. Utredningens uppgift enligt direktivet är att göra en översyn av och överväga förändringar i delar av valsystemet.

I en andra etapp, som utgör utredningens slutbetänkande, har utredningen bland annat haft att överväga om

- det bör inrättas en ordning med ett utpekad ansvar för samordningen av säkerhetsfrågor i valadministrationen,
- det bör införas en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val, och
- det finns behov av att införa särskilda regler och ackreditering för valobservatörer, samt överväga och lämna förslag till
- åtgärder som kan förbättra möjligheten för väljargrupper med svårighet att med nuvarande röstningsförfarande utnyttja sin rösträtt,
- åtgärder som kan bidra till att personer med synnedsättning ska kunna personrösta utan att tvingas röja valhemligheten för någon, samt
- åtgärder som kan bidra till att förenkla för utlandssvenskar att delta i riksdagsval och val till Europaparlamentet och om det är lämpligt att göra det möjligt för utlandssvenskar att under vissa förutsättningar brevrösta även från Sverige.

Som en följd av de remissynpunkter som lämnats över utredningens delbetänkande, konstitutionsutskottets betänkande 2019/20:KU12 ”Valfrågor och den rådande covid-19 pandemin” har utredningen dessutom tagit ställning till följande frågor:

- förutsättningar för att överklaga val,
- digitala röstkort,
- val vid allvarliga fredstida kriser, och
- rekrytering och utbildning av röstmottagare.

Ett samordningsansvar för säkerhetsfrågor i val-administrationen

Valsystemet, och i synnerhet valdatasystemet, har ett högt skyddsvärde eftersom det är grundläggande för det demokratiska statskicket. Att förebygga försök att hindra medborgarna från att utnyttja sina demokratiska fri- och rättigheter har också sedan länge ansetts vara en uppgift för säkerhetsskyddet. Såväl yttre hot mot eller angrepp på vårt demokratiska statskick, till exempel från främmande makt, som inre hot från grupperingar utan förbindelse med främmande makt faller under säkerhetsskyddslagens (2018:585) tillämpningsområde.

Valadministrationen är inte hierarkisk. Organisatoriskt svarar varje myndighet i valadministrationen för sina respektive områden i vallagen. Det innebär med en organisationsstruktur som den nuvarande att varje verksamhetsutövare – det vill säga varje länsstyrelse, utlandsmyndighet som anordnar förtidsröstning, kommunal valnämnd och Valmyndigheten – har att självständigt svara för och bedöma om den egna verksamheten till någon del utgör säkerhetskänslig verksamhet eller inte.

Det är naturligt och nödvändigt att myndigheterna inom valadministrationen samarbetar på olika sätt för att valen ska kunna genomföras på ett korrekt, effektivt och rättssäkert sätt. Men det krävs också ett samarbete med andra myndigheter som hanterar frågor om valsäkerhet. Ett sådant samarbete etablerades också inför och under valen 2018 och fördes därefter vidare under valet till Europaparlamentet 2019. Diskussioner har också påbörjats om ett fortsatt samarbete inför de kommande valen 2022.

Valmyndigheten får ett övergripande och sammanhållande ansvar för säkerhetsfrågorna

Avsaknaden av ett övergripande och sammanhållande ansvar för säkerhetsfrågorna måste ses som en risk i sig. Utredningen föreslår därför att Valmyndigheten som central valmyndighet får ett övergripande och sammanhållande ansvar för säkerhetsfrågorna inom valadministrationen, både när det gäller den fysiska

säkerheten och valsystemets infrastruktur och informationshantering. I det ansvaret bör ingå stöd, samordning och inriktning av valadministrationens arbete med val samt att verka för samordningen mellan valadministrationen och övriga berörda myndigheter som hanterar frågor om valsäkerhet. För att underlätta säkerhetsarbetet vid val föreslår utredningen att bestämmelser om valsäkerhet samlas i ett nytt kapitel i vallagen (2005:837). Detaljerade krav på säkerhet och hur myndigheterna inom valadministrationen ska arbeta med säkerhet i val bör kunna beskrivas genom råd och rekommendationer.

Utredningen föreslår att den organisatoriska strukturen för samordningen av säkerhetsfrågor i huvudsak bör bygga på den samverkan mellan berörda myndigheter som initierades inför 2018 års val. Efter 2022 års val bör formerna för informationsutbyte mellan berörda myndigheter utvärderas.

En rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val

Det finns i dag ingen reglering vare sig i lag eller som på annat sätt preciserar formerna för rapportering av incidenter i samband med val. Avsaknaden av en samlad incidentrapportering inom valadministrationen innebär enligt utredningens bedömning betydande svårigheter för administrationen att få en korrekt bild över hur valen genomförs.

Valmyndigheten får ansvaret för samordning och rapportering av incidenter

Enligt utredningens bedömning är en nationellt samlad lägesbild över incidenter avgörande för att identifiera och hantera störningar och avvikelser från det normala inom valadministrationen. Den är också en viktig kunskapskälla i arbetet med att upprätthålla säkerheten kring val och identifiera systematiska hot mot vårt demokratiska system. Därutöver bidrar den till att tillrättalägga sådant som blivit fel, både under valens genomförande och vid uppföljning. Utredningen föreslår därför att en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val ska införas och att Valmyndigheten blir ansvarig för detta. Ansvaret ska framgå av vallagen.

Utredning föreslår även att det införs en rapporteringsskyldighet för kommunernas valnämnder, länsstyrelserna och de utlandsmyndigheter som anordnar förtidsröstning. Dessa ska skyndsamt rapportera alla incidenter som kan påverka genomförandet av val till Valmyndigheten.

Rutinen för rapportering ska även vara öppen för allmänhetens klagomål, synpunkter och förbättringsförslag under röstmottagningen och rösträkningen. En sådan ordning kan, enligt utredningens bedömning, bidra till att fel och andra avvikelser som rapporteras omedelbart kan korrigeras samtidigt som den också kan bidra till att stärka den nationella lägesbilden gällande incidenter, förebygga spridandet av missuppfattningar om valförfarandet och stävja desinformation.

Överklagande av val

Valprövningsnämnden är den instans som prövar överklaganden av allmänna val. Klagorätt enligt vallagen har bara den som har rösträtt i det eller de val som överklagandet avser. Går det inte att fastställa klagandens identitet ska överklagandet enligt fast praxis inte prövas. Antalet överklaganden efter de allmänna valen 2018 var det största i Valprövningsnämndens historia. En förhållandevis stor del av överklagandena som kom in till Valprövningsnämnden 2018 var mycket allmänt hållna och saknade i många fall närmare uppgifter om klagandens identitet och vilket eller vilka val som överklagades och vilken eller vilka omständigheter som låg till grund för överklagandet.

Det ökade antalet överklaganden bör, enligt utredningens bedömning, i första hand mötas med ökade resurser och informationsinsatser. Utredningen förutsätter att informationen om överklagande fortlöpande ses över och vid behov förtydligas för att ge ytterligare vägledning om hur ett överklagande bör utformas för att minska antalet ofullständiga överklaganden

Namn och postadress kan många gånger vara tillräckligt för att Valprövningsnämnden ska kunna bedöma talerätten, men inte alltid. Utredningen föreslår därför att ett överklagande av beslut om att fastställa utgången av val ska innehålla uppgifter om klagandens personnummer och den information som behövs för att Valprövningsnämnden ska kunna komma i kontakt med klaganden.

Valobservatörers status

Av vallagen framgår att all röstmottagning och rösträkning är offentlig. Öppenheten innebär att vem som helst har rätt att bevaka röstmottagningen och rösträkningen utan något särskilt tillstånd. Det innebär att nationella och internationella valobservatörer har samma rätt till insyn i valförfarandet och möjlighet att granska valens genomförande som alla andra. Valobservatörers status är dock inte uttryckligen reglerad i svensk rätt.

För att klargöra det ansvar som Sverige har när det gäller valobservation är det enligt utredningens mening viktigt att detta

också ska framgå av vallagen, dels för att undanröja varje tvivel om vad det innebär när det gäller Sveriges åtaganden, dels för att tydliggöra vad som kan krävas av kommunerna (i praktiken kommunernas valnämnder) för att Sverige ska uppfylla sina förpliktelser på området. En föreskrift om reglering och ackreditering för valobservatörer föreslås därför tas in i vallagen som klagör detta.

Föreskriften innebär inte någon begränsning av allmänhetens och medias rätt till insyn i valförandet och att granska valens genomförande. Föreskriften innebär inte heller någon begränsning för en internationell eller nationell organisation eller institution som inte har sökt ackreditering för sina valobservatörer att genomföra valobservation.

Uppgiften att ackreditera valobservatörer från nationella och internationella organisationer eller institutioner föreslås ligga på Valmyndigheten.

Det finns ingen föreskrift i dag som ålägger kommunerna, länsstyrelserna och de utlandsmyndigheter som anordnar förtidsröstning att ta emot ackrediterade valobservatörer och vidta de åtgärder som behövs för att de ska kunna genomföra sina valobservationer. Utredningen föreslår att en sådan bestämmelse tas in i vallagen.

Väljargrupper med svårigheter att utnyttja sin rösträtt
Enligt vallagen ska kommunerna se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som val- och röstningslokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta. I de kontakter utredningen haft med organisationer som företräder personer med funktionsnedsättningar har för utredningen framhållits att det finns svårigheter för deras väljargrupper att kunna utnyttja sin rösträtt som inte bara handlar om lokalernas fysiska tillgänglighet utan också om andra delar av röstningsförandet, t.ex. information om röstningsförandet anpassad till väljargrupper med skilda funktionsnedsättningar och utbildning för röstmottagare för att på bästa sätt kunna hjälpa dessa väljargrupper. Liknande synpunkter har också framkommit i flera nationella och internationella rapporter, från bland andra Myndigheten för delaktighet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén inom Europeiska unionen, och återkommit vid olika tidpunkter.

Det finns därför, enligt utredningens mening, skäl för att höja ambitionsnivån genom en bestämmelse i vallagen som tydliggör att tillgänglighet omfattar inte bara lokalernas beskaffenhet utan också

röstningsförfarandet och informationen till väljarna.

För att underlätta arbetet med tillgänglighet inom valadministrationen föreslår utredningen att Valmyndigheten får i uppdrag att ta fram och upprätthålla en vägledning med samlade regler och rekommendationer för tillgänglighet vid val.

För att ytterligare stärka informationen om tillgänglighet föreslås att Valmyndigheten ska samla in röstmottagningsställets tillgänglighetsstatus och när och hur väljare kan begära ambulerande röstmottagare samt tillhandahålla informationen på myndighetens webbplats. Det ska vidare finnas en upplysning på väljarnas röstkortsförsändelse att de kan vända sig till kommunen för information om lokalernas tillgänglighet samt om när och hur man kan begära ambulerande röstmottagare. Varje kommun ska senast 32 dagar före valdagen meddela Valmyndigheten var och när röstmottagningen kan ske inom kommunen samt uppgifter om lokalernas tillgänglighet.

Målgruppen för ambulerande röstmottagare breddas

Utöver väljare som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till ett röstmottagningsställe föreslår utredningen en utökning av de väljargrupper som kan använda ambulerande röstmottagare. Det gäller personer som är placerade i polisarrest, på särskilt ungdomshem, LVM-hem eller annan inrättning som begränsar deras möjligheter att rösta i röstningslokal.

Väljare med synnedsättning

Ett problem med det nuvarande valförfarandet för väljare med synnedsättning rör ordningen för att lämna en särskild personröst och hur den förhåller sig till rätten att rösta med bibehållen valhemlighet. För att lämna en särskild personröst kan personer med synnedsättning behöva hjälp för att kunna göra i ordning sin röst. Det innebär att valhemligheten måste röjas för den som hjälper till.

Som ett led i att undersöka möjliga tekniska hjälpmedel som kan underlätta röstningen för personer med synnedsättning, anlätade utredningen forskningsinstitutet RISE (Research Institutes of Sweden) för att genomföra ett idé- och prototyparbete för utveckling av hjälpmedel som gör det möjligt i första hand för personer som är helt blinda eller har en grav synnedsättning att kunna rösta med bibehållen valhemlighet. Uppdraget innefattade att arbeta fram idéer, framställa prototyper av dessa idéer och testa dem gentemot målgruppen.

Forskningsinstitutet har i sin rapport *Jämlig rösträtt* presenterat tre prototyper som på olika sätt möjliggör för personer med

synnedsättning att avge en parti- och personröst utan hjälp. Prototyperna är fortfarande i ett relativt tidigt skede i produktutvecklingen och utredningen anser att alla tre prototyperna är så pass intressanta att de bör utvecklas vidare. Enligt utredningens mening är det angeläget att vidareutvecklingen påbörjas snarast. Problemet med att personer med synnedsättning inte kan personrösta utan att röja sin valhemlighet har påtalats under lång tid.

Synsvaga personer

För att ytterligare underlätta för personer med synnedsättning att rösta föreslår utredningen att kommunerna ska kunna erbjuda förstoringshjälpmedel och belysningsförstärkning på alla röstmottagningsställen, om möjligt bakom alla avskärmade valsedlar och valskärmar.

Valsedlar med tillskrifter i punktskrift ska avläsas först vid rösträkningen hos länsstyrelserna

Om en väljare röstat i sin vallokal och lämnat in sin valsedel med tillskriven punktskrift finns det en risk att röstmottagarna skulle kunna känna igen vilken väljare som gjort en sådan tillskrift. Utredningen föreslår därför att sådana valsedlar ska avläsas först vid den slutliga rösträkningen hos länsstyrelserna. På så sätt blir valsedelns tillskrift inte sammankopplad med en viss väljare i lokalen.

Utlandssvenskar

Utredningen föreslår att bestämmelserna i vallagen ändras så att utlandssvenskar som fallit ur röstlängden ska kunna återupptas i röstlängden genom att avge en förtidsröst i Sverige. Valnämnden ska lägga till dessa väljare i röstlängden. För dessa väljare ska ett adresskort användas vid röstmottagningen i stället för ett röstkort.

För att ytterligare underlätta för utlandssvenskar att använda sin rösträtt föreslår utredningen att kravet på en registrerad utlandsadress i folkbokföringen tas bort, samtidigt som en anmälan om ny adress i utlandet som lämnas in utan att någon uttrycklig anmälan om att återupptas i röstlängden alltid ska anses som en anmälan om att återupptas i röstlängden.

Vidare föreslås att Skatteverket – om möjligt – underrättar de väljare som lämnar in en anmälan om att återupptas i röstlängden eller en anmälan om ny utlandsadress, att anmälan är mottagen och hanterad samt vilket datum anmälningen registrerats. På så sätt får väljaren information om datum för den nya tioårsperioden i röstlängden och när det är dags att lämna in en ny anmälan.

För att säkerställa utlandssvenskarnas kunskaper om rösträtt och röstningsmöjligheter föreslår utredningen att Valmyndigheten får i uppdrag att fördjupa informationen till utlandssvenskarna.

Digitala röstkort

Ett sätt att underlätta för väljarna att få tillgång till sina röstkort är att digitalisera röstkorten. På så sätt kan väljarna få sina röstkortsuppgifter och väljarinformation snabbare än vid vanlig postgång. För utlandssvenskarnas del torde en sådan ordning också innebära att fler utlandsröstkort än i dag når sin rätta mottagare. Utredningen föreslår därför att det ska vara möjligt att skicka röstkort digitalt till de väljare som har en elektronisk brevlåda för svenska myndighetsförsändelser.

Röstkortet, eller en dubblett av detta, används i dag vid förtidsröstningen som adressbärare för vidarebefordran till den valnämnd där väljaren är upptagen i röstlängden. Visar väljaren upp ett digitalt röstkort vid röstningen, ska i de fall en dubblett inte kan skrivas ut i röstningslokalen, ett adresskort användas i stället.

Val vid allvariga fredstida kriser

Vi har i Sverige valt att redan i fredstid införa regler som skapar grund för legalt handlande även i krigstid. Men vi har inte någon motsvarande beredskap för de konsekvenser en extraordinär händelse skulle kunna få för genomförande av de allmänna valen i fredstid. Vid extraordinära händelser, som exempelvis stora olyckor, extrema väderförhållanden, epidemier eller terrorangrepp, kan många väljare vara fysiskt förhindrade att rösta eller avstå från att rösta på grund av sådana händelser. Det väcker flera frågor; bör det vara möjligt att skjuta upp ett val i förväg, bör det vara möjligt att förlänga mandatperioden före eller under ett val och om en sådan händelse före valet eller på själva valdagen kan motivera ett omval eller en förlängning av mandatperioden efter det att valet har genomförts. En sista fråga, men minst lika viktig, är också vem som i så fall ska ha behörigheten att besluta om att valet ska skjutas upp, att mandatperioden ska förlängas, eller att valet ska göras om.

Utredningen har varken ambitionen eller de resurser som krävs för att närmare överväga förutsättningarna för en reglering för de högsta statsorganens verksamhet i fredstida nödsituationer eller kriser i samband med val. Men utredningen menar att det bör tillsättas en utredning med detta uppdrag.

Rekrytering och utbildning av röstmottagare

En förutsättning för ett korrekt genomförande av valen och därmed väljarnas förtroende för valförfarandet är att röstmottagarna är väl insatta i de bestämmelser som gäller för val. Men det är minst lika

viktigt att kunna bemanna alla vallokaler och röstningslokaler med tillräckligt många kompetenta röstmottagare för uppgiften. Detta måste därför betraktas som en av kommunernas kärnuppgifter.

Utredningen har uppmärksammat att kommunerna har problem att rekrytera röstmottagare. Rekryteringsbasen framstår inte som fullt så god som tidigare.

Enligt utredningens bedömning måste frågan om rekryteringen av röstmottagare uppmärksammas, särskilt som de förslag som utredningen lägger kommer att innebära ökade anspråk såväl på antalet röstmottagare som deras kompetens. Detta är en viktig uppgift för kommunkollektivet, som på olika sätt samverkar för erfarenhetsutbyte och gemensamma insatser kommuner emellan. I en sådan samverkan är Valmyndigheten och länsstyrelserna som regionala valmyndigheter de naturliga parterna från statens sida.

Samtliga förslag ska kunna tillämpas vid valet till Europaparlamentet 2024.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av valnämndens kansli och stadsledningskontoret. Vid stadsledningskontoret har ärendet beretts av juridiska avdelningen och säkerhetsenheten.

Stadsledningskontoret och valnämndens kanslis synpunkter och förslag

Ett samordningsansvar för säkerhetsfrågor i valadministrationen

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli tillstyrker förslaget om att Valmyndigheten föreslås få ett samordningsansvar för säkerhetsansvar. Vi delar utredningens bedömning att samordningen bör hanteras inom ramen för råd och rekommendationer. Som utredningen skriver är förutsättningarna inom valadministrationen så olika att bindande föreskrifter ter sig alltför komplicerat.

Vi delar också bilden av att valdatasystemet har ett högt skyddsvärde. Valmyndigheten bör verka för en tydlighet i exakt vad som är skyddsvärt och tillse relevanta skyddsåtgärder som kan överföras eller användas av respektive myndighet. Utöver det behöver möjligheten för att utbyta säkerhetsskyddsklassificerad information hanteras med respektive myndighet då det mellan kommun och statlig myndighet kräver särskilda åtgärder. Det är av särskild vikt att säkerhetsskyddsbehoven är noggrant avgränsade för att inte försvåra den demokratiska valprocessen.

En rutin för incidenthantering

Utredningen föreslår att en rutin för samordning och rapportering av incidenter i samband med val ska inrättas inom valadministrationen och att Valmyndigheten ansvarar för denna. Stadsledningskontoret och valnämndens kansli kan se att det finns ett värde med att inrätta en nationell incidentrapportering som ger en samlad bild av det nationella läget. Det är också naturligt att det är Valmyndigheten som ansvarar för denna.

Vi anser dock att det behöver konkretiseras vilken typ av incidenter som ska rapporteras. Det finns annars en stor risk att rapporteringen inte kommer att ge en rättvisande bild av hur valen genomförts. Om tanken är att rapporteringen ska vara enkel och inte kräva betydande resurser av rapportörerna krävs tydliga kriterier och definitioner på vad som är en incident och att små förseelser som är lätta att rätta till inte ska rapporteras. Stockholms stad har vid valen 2022; 592 vallokaler i ca 150 byggnader, nämnare 60 röstningslokaler och ca 5 000 röstmottagare och andra som arbetar med valet. Det är en omöjlighet för staden att hantera en incidenthantering som ska fungera utan tydliga kriterier. Stadsledningskontoret och valnämndens kansli delar den av utredningen tillsatta arbetsgruppens bedömningar om att det är väsentligt att det klargörs vad som ska rapporteras och hur det ska rapporteras.

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli anser däremot inte att rutinen för rapporteringen ska vara öppen för allmänheten. Vi delar inte utredningens bedömning att det skulle bidra till att fel och andra avvikelser som rapporteras in omedelbart korrigeras samtidigt som det också kan bidra till att stärka den nationella lägesbilden gällande incidenter, förebygga spridning av missuppfattningar om valförfarandet och stävja desinformation. Vår bedömning är att resultatet av en incidentrapportering öppen för allmänhet och dessutom, som föreslås, utan krav på att rapportören ska uppge sin identitet, skulle få helt motsatt effekt.

Valnämndens kansli tog vid de allmänna valen 2018 emot ca 120 skriftliga klagomål varav en majoritet att dessa skulle kunna klassificeras som incidenter rörande valsedlar. De flesta av dessa klagomål visade sig inte vara några felaktigheter utan handlade om väljarnas okunskap om valsedelssystemet eller valsystemet i övrigt. Kansliet menar att det är riskabelt att införa ett system som endast bygger på att rapportering ska ske skyndsamt och enkelt. Det skulle kunna ge motsatt effekt och minska trovärdigheten för valets genomförande då klagomål rapporteras som inte är incidenter. Det framgår inte av utredningen hur en incidentrapportering som Valmyndigheten ansvarar för förhåller sig till principen om en

medborgare klagar på en myndighets hantering ska medborgaren hänvisas till den myndighet som har ansvaret. Kansliet anser att den ordning som gäller att allmänheten kan kontakta kommunen per e-post, post eller telefon är tillräcklig och rättssäker. Kommunen kan därefter rapportera de klagomål som de facto är incidenter.

Överklagande av val och valobservatörers status

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli anser som utredningen att det är rimligt att den som överklagar ett val ska kunna vara nåbar och att det därför ska krävas ett personnummer.

Utredningen föreslår att det i vallagen införs en uttrycklig reglering och ackreditering av valobservatörers status. Stadsledningskontoret och valnämndens kansli anser att det väsentliga med regleringen är att det i sak inte innebär någon inskränkning i allmänhetens rätt att övervaka röstmottagningen och att det tydligt framgår.

Stockholms stad får vid varje val ta emot ett stort antal besökare som vill studera eller observera valet. Det är internationella organisationer, media både inrikes och utrikes, NGO's, politiska partiers internationella samarbetsorganisationer m fl. Kansliet tror att det även fortsatt kommer att vara attraktivt att besöka röstmottagningsställen i Stockholms stad då de flesta internationella grupperna även besöker andra aktörer samt oftast bor i centrala Stockholm. Eftersom röstmottagningen är offentlig har valnämndens kansli sällan behövt hjälpa till att organisera besöken. Kansliet har hjälpt till med tips om lämpliga röstmottagningsställen för att alla inte ska besöka samma lokaler.

Enligt utredningens förslag ska kommunen stå för praktiska arrangemang som kan handla om att observatörerna får träffa företrädare för kommunen eller andra aktuella personer samt att kommunen ska kunna stå till tjänst i olika frågor som kan uppkomma. Valnämndens kansli har alltid försökt vara så tillmötesgående som möjligt men har också vid flera tillfällen sagt nej på grund av bristande resurser och ont om tid vid valen. Kansliet befärar att förslaget kommer att kräva ökade resurser ifråga om personal som måste finnas tillgänglig och därmed ökade kostnader för staden.

Väljargrupper med svårighet att utnyttja sin rösträtt

Utredningen föreslår att det i vallagen tydliggörs att tillgänglighet vid val inte bara omfattar lokalernas beskaffenhet utan ett tillgängligt röstningsförfarande och tillgänglig information till väljarna. Valnämndens kansli har sedan länge arbetat med tillgänglighetsfrågor så som utredningen föreslår. Ett tillgängligt val handlar inte endast om lokaler. Kansliet noterar att utredningen

pekar på att vårt nuvarande valedelssystem innebär särskilda svårigheter för personer med funktionshinder. Det är anmärkningsvärt att lagstiftaren istället för att utreda möjligheterna till ett nytt tillgängligt valedelssystem genomför ändringar som än mer försämrar tillgängligheten. De senaste ändringarna i vallagen med införandet av avskärmningar av valedelsställen och nu även att väljaren var för sig ska ta valedlarna har gjort det oerhört mycket svårare att hitta lokaler som är tillgängliga. De kommande valen får också utvisa vad bestämmelserna innebär avseende köer till röstmottagningsställena.

Valmyndigheten föreslås få i uppdrag att ta fram och upprätthålla en vägledning med samlade regler och rekommendationer för tillgänglighet vid val. Valnämndens kansli inledde tillsammans med ett antal andra kommuner ett samarbete med Myndigheten för delaktighet efter valet 2019 för att ta fram en mer heltäckande checklista för tillgängliga vallokaler. En kritik som flera kommuner haft mot de tidigare checklistorna har varit att det inte tydligt framgått vad som är måste krav och vad som är bra, men inte nödvändigt. Den nya checklistan finns nu publicerad på Myndigheten för delaktighets webbplats tillsammans med goda exempel från olika kommuner avseende deras tillgänglighetsarbete. Kansliet tycker att det arbete som redan är gjort är bra och anser att Valmyndigheten inte behöver ta fram en ny vägledning utan att deras uppdrag blir att upprätthålla och förbättra det som redan är gjort.

Utredningen föreslår också att Valmyndigheten ska samla in och publicera uppgifter om röstmottagningsställenas tillgänglighetsstatus och om ambulerande röstmottagare. Utredningen gör bedömningen att förslaget inte innebär några ökade kostnader för kommunerna eftersom förslaget är formalisering av rådande praxis. Beroende på i vilken detaljnivå som informationen ska presenteras menar staden att det kan leda till ökade kostnader.

Väljare med synnedsättning

Utredningen föreslår att kommunerna ska kunna erbjuda förstörningshjälpmedel och belysningsförstärkning på alla röstmottagningsställen, om möjligt bakom alla avskärmade valedlar och valskärmar. Förslaget är enligt vår mening ekonomiskt och miljömässigt oförsvärligt. I Stockholms stad innebär förslaget belysningsförstärkning för närmare 700 avskärmade valedelställen. Utredningen har räknat på vad det kostar att köpa in belysningen, vilket är en engångskostnad för införskaffandet. Utredningen har inte tagit hänsyn till att vid nästa val måste alla lampor kontrolleras och de som inte fungerar kasseras. I kostnadsberäkningen ingår inte batterier som måste bytas

under den tid som röstningen pågår samt att vid nästkommande val måste alla batterier bytas ut för att garantera funktionalitet. Utöver det tillkommer personalkostnader för att genomföra kontrollen. Vidare har utredningen i kostnadsberäkningen inte tagit hänsyn till att utredningen även föreslår att alla valskärmar ska ha belysningsförstärkning. Samma beräkning som vid de avskärmade valsedelställen är en kostnad om 5 x 592 valskärmar i vallokalerna och 4 x 60 valskärmar i röstningslokalerna. Det innebär en kostnad om 640 000 kronor ytterligare för införskaffandet av belysning till valskärmarna i Stockholms stad. Utöver det tillkommer samma kostnader som påtalas ovan för personal som ska kontrollera alla lampor, nyanskaffning och batterier. Att väljare med dagens valsedelssystem inte kan personrösta utan att röja sin valhemlighet har varit känt länge. Det är svårt att förstå varför regeringen inte tar initiativ till en översyn av valsedelssystemet som på så många sätt skulle kunna vara bättre än det nuvarande för många grupper. Istället ska utredningen lämna förslag som är närmast orimliga.

Utlandssvenskar

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli tillstyrker förslaget om att utlandssvenskar som fallit ur röstlängden ska kunna förtidsrösta i Sverige och därigenom återupptas i röstlängden.

Digitala röstkort

Utredningen föreslår att den som har en digital brevlåda istället för att få ett fysiskt röstkort får ett digitalt röstkort till denna. Röstkortet är bland annat bärare av den information som krävs för att en förtidsröst ska komma till rätt vallokal på valdagen. Om det i röstningslokalen inte går att skriva ut ett dubblettröstkort föreslår utredningen att ett adresskort kan användas istället. Vi saknar i utredningen en analys av konsekvensen med handskrivna adresskort. Vår bedömning är att det finns en risk för ett ökat antal ogiltiga röster eftersom det i vissa fall kan vara svårt att tolka röstmottagarens handstil.

Val vid allvarliga fredstida kriser

Stadsledningskontoret och valnämndens kansli delar utredningens bedömning att det bör tillsättas en utredning för att närmare överväga förutsättningarna för att införa särskilda regler i regeringsformen för de högsta statsorganens verksamhet vid fredstida nödsituationer eller kriser i samband med val. Detta bör ske skyndsamt med tanke på den rådande situation i Ukraina och det säkerhetspolitiska läge som nu råder.

Magdalena Bosson
Stadsdirektör

Roger Wihlborg
T.f. kanslichef

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Magdalena Bosson, Stadsdirektör	2022-03-20
Roger Wihlborg, T.f. kanslichef	2022-03-18